

કુલીનની કન્યા.

હરગોવિન્દ દાસ. હરજીવન દાસ.
બુકસેલર.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૮-૪૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ કુલોનના ૬૦૫૧

વિષય ૪ : ૧

એક દુઃખી તરુણીની હૃદયદ્રાવક આત્મકથા.

કુલીનની કન્યા.

(પૂર્વાર્ધ.)

લેખક.

બુલાખીરામ રંભુછોડ પંડ્યા.

મુ. ડાકોર.

પ્રકાશક

ત્રિભુવનદાસ દલપતરામ પટેલ.

શહાપુર વનમાળીવાંકાની પોળ-અમદાવાદ.

સોસ એજન્ટ:-

હરગોવનદાસ હરભુવનદાસ બુકસેલર.

૨૬૩૦, પાનકોર નાકા-અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૪ થી.

પ્રત ૨૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૬

સને ૧૯૨૦

મિલત ૬. ૦-૪-૦

પ્રકાશકે સર્વ હક પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે.

૮૮૪૪
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ સંગ્રહ

કમનસીબ કમળા.

કીંમત માત્ર રૂ. ૦-૪-૦

વસંત-વિહાર.

અનિત્ર. આવૃત્તિ ૨ છ સચિત્ર.
લેખક, “વસંત”

ઉત્તમ પ્રકારની ગઝલો તથા

રસમય કાવ્યોથી ભરપૂર

પ્રેમ, ભક્તિ, વૈરાગ્ય, શૃંગાર,
સાહિત્ય, ધર્મ વગેરે અનેક વિષયો
ઉપર ઓળસવી ગઝલો તેમજ કાવ્યો-
નો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં પ્રસિદ્ધ
થયેલ છે. ગ્લેજ કાગળ, મનહર
છપાઈ, સોનેરી પાકું પુંકું હોવા છતાં
કીંમત રૂ. ૨-૦-૦

સોલ એજન્ટ

બુક્સેલર હરગોવિનદાસ હરજીવનદાસ.

પાનકોર નાકા-અમદાવાદ.

પ્રકાશકે વસંત.
કીંમત માત્ર રૂ. ૦-૪-૦.

અમદાવાદ શહાપુર વનમાળી વાંકાની પોળમાં હરિલાઈ
દલપતરામે પોતાના “અન્યોદય” ગ્રંથમાં છાપી.

પ્રથમાવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

સુઝ વાંચક ! આ લઘુ પુસ્તક આજકાલ લખાતાં આશુક માણુકનાં હાસ્ય અને શૃંગારરસથી જલકાતાં નોવેલો કે નાટકો જેવું, કે વીર અને રૌદ્ર રસથી ઉભરાતી ઐતિહાસિક કે પારાશ્રિક કથા જેવું, અથવા મેશીલો અને ડંગલોમાં ગવાતા તોરા અને કલ્પ-ગીના તાન ટપ્પાથી દીલ રંજીત થાય તેવું ત્હારા જ્ઞેવામાં નહિ આવતાં કહાય ત્હને નિરાશ્વા ઉત્પન્ન થશે; પરંતુ આપણા આધુનિક ગૃહસંસારની સ્થિતીના સ્વાનુભવથી પ્રત્યક્ષ થતી ખામિયો દૂર કરી, ત્હને સુધારવાની ઈચ્છાનો અંશ પણ જો ત્હારા હૃદયમાં હોય; તો આ નિર્દોષ તરૂણીની કરૂણાત્મક આત્મકથાનું આદ્યાન્ત પડન કર. અને સેંકડો અરે હજારો કુસુમકળિયો સમાન કુમળા હૃદયનાં નિર્દોષ બાળ બાળિકાઓનાં આશાવંત જીવનનો વિધ્વંસ કરનાર બાળલગ્ન, કન્યાવિક્રય, કળેડાં અને મિથ્યા કુળાભિમાન રૂપ રાક્ષસોના સપા-ટામાંથી આપણા સમાજને મુક્ત કરવા કટિબદ્ધ થા. એજ અંતિમ હેતુને સિદ્ધ કરવા આવા લેખોને ઉત્તેજન આપી ત્હને જનસમાજ સમક્ષ રજુ કરવા આપણા સર્વ સાતિહિતચિંતક અગ્રેસરો, અને શ્રીમંતોના અંતઃકરણમાં પ્રેરણા કરાવ. એજ આ પુસ્તક વાંચ્યાનું અને પ્રગટ થવાનું સાર્થક.

આ લઘુ કાવ્ય જનસમાજના કરકમળમાં રજુ કરવાનું સદ્-
ભાગ્ય હું જેમના વડે પામ્યો છું; અને જેમના સમાગમથી મહારા
ગ્રામ્યજીવનમાં પણ મહને કાવ્યપીયુષનો આસ્વાદ પ્રાપ્ત થાય છે, અને
મહારી અસંસ્કારિક વાણીને જેઓના પ્રતાપે કંઈ સંસ્કાર મળવા
પામ્યા છે; તેમજ મહને સંસ્કૃત ભાષાનું બિલકુલ જ્ઞાન નહિ હોવા
છતાં જેઓની સહાયથી મહાકવિ શ્રી કાલિદાસ પ્રણિત
“ મેઘદૂત કાવ્ય ” નું સમશ્લોકી ગુજરાતી ભાષાન્તર કરવા હું ભા-
ગ્યશાળી થયો છું, અને ઉત્તરોત્તર એવાજ કાર્યોમાં મહને પ્રેરવાનો
જેમનો પ્રયત્ન સદા ચાલુજ છે, તે મહારા પરમ પૂજ્ય બાળ સ્નેહી
શ્રીચિત્ર ભટ્ટ ગિરભાઈકર દેવશંકર બી. એ. નો ઉપકાર માની
આ મહારા પ્રથમ પ્રયાસના ફળરૂપ લઘુ કાવ્યની લઘુ પ્રસ્તાવના પૂર્ણ
કરું છું. इति शिवम्.

ડંકપુર.

દેવશયની એકાદશી.

વિક્રમાર્ક-૧૯૭૩

લેખક

બુલાખીરામ રણછોડ પંડ્યા.

ચોથી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રજાજ દુક સમયમાં ખલાસ થયેલી છે અને વાંચકોની માગણીને પહોંચી વળવા આ ચોથી આવૃત્તિ કાઢવાની જરૂર જણાઈ છે. આ પુસ્તકે જન સમાજમાં કેટલી પ્રિયતા મેળવી છે તે આ ઉપરથીજ સાબીત થાય છે. ઉત્તરાર્ધ ભાગ ને માટે વાંચક બંધુઓ તરફથી ઘણીજ માગણી કરવામાં આવે છે. પરંતુ કેટલાક વ્યવસાયથી તે પ્રગટ થવામાં ઢીલ થયેલી છે, તો ઘણા દુક સમયમાંજ વાંચકોની તે ઈચ્છા પૂર્ણ થશે.

ડંકપુર.
ક્ષિતિય શ્રાવણ સુદ ૧૫.
સંવત ૧૯૭૬.

} બુલાખીરામ રણછોડ પંડ્યા.

કુંક સમયમાં છપાઈ બહાર પડશે

દેશ દર્શન.

૭૭૭૭૭૭

આ ન્હાનકડા કાવ્યમાં આપણા દેશની હાલની સ્થિતિનું દિગ્દર્શન કરાવવામાં આવ્યું છે. તેમજ આપણા લોકો રેલવેમાં કેવી અને કેટલી હાડમારી ભોગવે છે તથા રેશનેા ઉપરની હો-ટેલોમાં અને મેળાઓમાં કેવા બટાચાર અને અનીતિઓ થાય છે તથા આપણા લોકો અંધ-શ્રદ્ધાથી કેવાં અને કેટલાં સંકટો સહન કરે છે તથા પવિત્ર તીર્થ ક્ષેત્રોમાં કેવી રીતનાં કુકર્મ થાય છે, વીગેરે બાબતનું દર્શન કવિતા દ્વારા આબેહુથ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

સોલ એન્ટ.

હરગોવિન્દાસ હરજીવનદાસ બુક્સેલર.

પાનકોર નાકા-અમદાવાદ.

જનની જન્મભૂમિ.

મંગળમય પરમ પવિત્ર, જનની જન્મભૂમિ;

નિરમળ તવ ચારુ ચરિત્ર, જનની જન્મભૂમિ. ટેક.

અમિત પ્રભાવ અલૌકિક તહારો, શેષ સહસ્ર મુખ ગાયરે;
નેતિ નેતિ વદી નિગમ વિરામે, ભારતિ પશુ ભૂલાય. જન૦
અનુપમ સ્વર્ગ સદનથી અદ્દકો, સુખદ વિમળ તવ વાસરે;
કોટી ભાનુ શશિ કિરણ થકી, પશુ અતુલિત તવ ઉગ્ગશ. જન૦
ત્રિભુવનવિદિત તપોવન રૂઢાં, નંદનવનથી અપૂર્વરે;
સર સરિતા ગિરિવર વન ગાઢાં, તવ ઉર પર ભરપૂર. જન૦
રઘુકુળતિલકસ્થામ યદુનંદન, શંકર બુદ્ધ સમાનરે;
અવતરિયા જગના ઉદ્ધારક, તવ ઉદરે ભગવાન. જન૦
જનની તવ ઉદરે બહુ જન્મ્યા, રૂપિ મૂનિ સંત મહંતરે;
શાસ્ત્ર અનંત રચીને પામ્યા, અગમ નિગમનો અંત. જન૦
વીર વજ્રદેહી રણધીરા, દિગ્વિજયી બળવાનરે;
અશ્વળ પાય રોપી રણ ધૂમે, એવા તુઝ સંતાન. જન૦
તું દેવી મહાદેવી માતા, હું બાળક તવ દાસરે;
તુઝ સેવા અરથે તન અરપું, અંતર ધરી ઉદ્ધાસ. જન૦

મહાભારતના આધારે લખેલું

ગદ્યપદ્યાત્મક આખ્યાન.

સતી સાવિત્રી ચરિત્ર.

ઉત્તમ રાગરાગણીઓથી ભરપૂર કી. ૯-૧૨-૦

એક દુઃખી તરણીની હૃદયદ્રાવક આત્મકથા.

કુલીનની કન્યા.

લેખકનો પરિચય.

વસંતતિલકાવૃત્ત.

વિશ્વેશ રાય રણછોડ જહાં વસે છે,
જ્યાં ગોમતીજળ પવિત્ર તરંગ લે છે;
શ્રી ડંકનાથ શિવ જ્યાં નિકટે વસે છે,
તે તીર્થ ડંકપુરમાં મુજ વાસ તો છે. ૧

આ જાતના વિવિધ રંગ અનુભવેલા,
તહેના કંઈક પડઘા હૃદયે રહેલા;
તે પૈકીની હૃદયદ્રાવક આ કથાને,
વાંચી ચહો વિર સમાજ સુધારવાને. ૨

હરિગીત.

હું એક વેળા દિવસના પરિશ્રમ તણી શાન્તી થવા,
સમિસાંજના સૌન્દર્યને આનંદથી અવલોકવા;

તનમાં તપેલા શિખનના ચરિતાપને હોલાવવા,
 મનથી વિચારી નીકળ્યે સરગોમતી તીરે જવા. ૩
 સહુ જગતને તપવી રવિ ચંદ્રમાંહિ છૂપાતો હતો,
 સીંદૂરવરણે રંગ સંખ્યા સમય દેવાતો હતો;
 પંખી ઉડી નલ મારગે નિજ આશ્રમે જાતાં હતાં,
 સંખ્યા સમયની આરતીનાં વાદ્ય મધુરાં વાગતાં. ૪
 તટનાં તરૂં ડોલાવતો વાયુ ધિમે વાતો હતો,
 નલમાં લટકતાં વાદળાંને રંગ બદલાતો હતો;
 * પ્રાચી દિશાથી આવતું દેખાય સૈન્ય નિશા તણું,
 જામ્યું દિવસ રાત્રિ તણું સંગ્રામ એવું લાગતું. ૫
 લીલા જગતના નાથની અવલોકતો આગળ ગયો,
 હું ગોમતીની પાળના તરૂંવર તળે ઉભો રહ્યો;
 સબળન હૃદય સરખું અતિ નિર્મળ સરોવર શોભતું,
 ઉજળ સફટિકના રંગ સરખું સ્વચ્છ પાણી દીસતું. ૬
 તે દિવ્ય દર્પણના સમું પરિપૂર્ણ શુદ્ધ પ્રકાશતું,
 સૌ વિશ્વને નિજ હૃદયમાં ધારણ કરી દેખાડતું;
 શીતળ સુગંધી વાયુથી ચંચળ તરંગો નાચતા,
 તટ ઉપરનાં તરૂંવર તણું પ્રતિબીંબને ડોલાવતા. ૭
 મોટા મગર ને મચ્છ કચ્છે મૂલતાં જળમાં ઘણું,
 તે પ્રાણિયોના ચલનથી ચાતાં કુડાણાં મધ્યમાં;

સ્થામે કિનારે ટોકતાં સમસતણાં શુભ જોડલાં,
 કલરવ કરે અનંદથી યુથ હુંસ કરંડવતણાં. ૮
 મનહર બગીચા તુલ્ય મધ્યે કમલિની ખીલી રહી,
 હેમાં જમર ગુંબરતા લેતા મુવાસ સરોજની;
 તટના તરૂપર મધુરનાદે કોકિલા ટોકારતી,
 નાચે મયૂરનાં વૃંદ માંડિને કળા ઉદ્ધાસથા. ૯
 જળ પંખિયો જળ મધ્ય ડોક હલાવતાં ધૂમી રહ્યાં,
 કંઈ પંખિયો આકાશમાં જળની ઉપર ઉડી રહ્યાં;
 અલકાપુરી સમ દૂરથી દેખાય =ડંકપુરી રૂડી,
 આનંદદાયક ગોમતી સમાનસ સમી શોભી રહી. ૧૦
 ધીમે ધીમે રજની દિસે પ્રાચી દિશાથી આવતી,
 તે આલની લાલશને કાળાશમાં પલટાવતી;
 દૂરના પદાર્થો દ્રષ્ટિએથી અંધ દેખાતા થયા,
 ચામેરથી રજનીચરોના શબ્દ થાવા લાગ્યા. ૧૧
 લાગ્યાં ખિડાવા × પદ્મ સૌ + દિનકર છુપાતાં આલમાં,
 રજની તણુ ભણુગાર કંઈ તારા ઉગ્યા આકાશમાં;
 હું એક ચિત્તે સૃષ્ટિના સૌન્દર્યને વીહાળતો,
 તરૂના ચડે ટેકે દહને ધ્યાનમાં હોતો હવે. ૧૨
 તે સમય પગરવનો થયો કંઈ ભાસ મ્હારા કર્ણમાં,
 મુજ પગન લાંગ ચર્ચ ગયું ને ચોકિયો હું ચિત્તમાં;

કીધી નજર તે પાસ તો મહેં એક દીઠી સુંદરી,
બય વીશ વર્ષ તણી જણાતી ચાલતી ધીમી ગતી. ૧૩

મનથી વિચાર્યું તે પળે મહેં, કોણ આ નારી હશે,
એકાન્તમાં આ સમય આની તેહ કારણ શું હશે;
શંકા થઈ મુજ હૃદયમાં, કે શું હશે વ્યભિચારી એ,
હું સ્હેજ છૂપાઈ ગયો જોવા તમાસો તે સમે. ૧૪

દેખ્યો નહીં તહેણે મહેને પણ મહેં નિહાળી દૂરથી,
તે ગોમતીના જળ લણી નિજ મુખ કરી ઉભી રહી;
નિજ અંગ ઉપર શ્યામરંગી વસ્ત્ર પહેરેલું હતું,
સંધ્યાતણી કાળાશમાં તે મિશ્ર થઈ જાતું હતું. ૧૫

કરમાયલા પંકજ સમી નિસ્તેજ કાન્તિ લાગતી,
અશ્રુ નિહાળ્યાં આંખમાં ઉડા નિસાસા નાંખતી;
ભઠકેલ હરિણી પેઠ તે ચોમેર દ્રષ્ટિ નાંખતી,
ધીમે સ્વરે મુખથી કંઈ ઉચ્ચાર એ કરતી હતી ૧૬

મનથી થયો નિશ્ચય મહેને વ્યભિચારીણી નારી નથી,
નિજ નાથથી કે અન્યથી નક્કી રીંસાઈ લાગતી;
કરશે કહી તન ત્યાગ તે, એવું વચ્ચું મ્હારા ઉદે,
કુંકી મતિની તારણી મરતાં વિચાર નહીં કરે. ૧૭

વાળી કંછોટો ઉતરી જળની લગોલગ તે ગઈ,
મનથી વિચાર્યું મહેં, પ્રગટ થાવું હવે નક્કી અહીં;

ઓ ભાઈ મરવા દો મ્હને ગ્યા છે નકામી જીંદગી,
મ્હારા સમી દુર્ભાગિણીને સાર જીવ્યામાં નથી.

જળમાં ઝુકાવા તે ગઈ મહેં દોટ મૂકી તે પળે,
હાં ! હાં ! કહીને હસ્ત ઝાલી ખેંચીને રાખી બળે. ૧૮

કંપી ઉઠી તે કામિની રોમાંચ લાગ્યો દેહને,
આણચિંતળો દેખી મહને, લય પૂર્ણ વાગ્યો તેહને;
મહેં ધૈર્ય આપીને કહ્યું જહીનોશ ના યો જહેન તું,
શામાટ તહેં આવું મયાનક કર્મ કરવું આદ્યું. ૧૯

તું કોણ છે ? ને ક્યાં રહે છે ? શા દુખે મરવા ચહે,
મુજને ગણીને ધર્મનો બંધુ સરવ સાચું કહે;
કંઈ ધૈર્ય આપ્યું તેહને આ શબ્દ મહારા સાંભળી,
ચોધાર આંસુ સહિત કરણા કંઠથી તે ઉચરી. ૨૦

“ઓ ભાઈ મરવા દો મહને આ છે નકામી જીંદગી,
મહારા સમી દુર્લોગિણીને સાર જીવ્યામાં નથી;
દુખરૂપ મહારા દેહને આરામ મર્ણુ વિના નથી,
લયરૂપ આ લવ માંહ લય હરનાર મહારું કો નથી. ૨૧

શામાટ રોકો છો મહને જાઓ તમારે મારગે,
મરણ મહને મરવાતણી. ઓ ભાઈ મરવા દો મહને;
મુજ મર્ણુથી આ જન્મમાં રહનાર પાછળ કો નથી,
મુજ મર્ણુથી જન કોઈને દિલગીર થવાનું નથી. ૨૨

ઓ ભાઈ ઉડો હાથ મહારો આજ મરવા દો મહને,
બહુ પૂણ્ય તમને લાગશે, યમપુર જાવા દો મહને;

આ ગોમતી ગંગાતણા જળમાં સમાવા દો મહેને,
મીઠા મચ્છુની સાથ લેટો આજ કરવા દો મહેને., ૨૩

આ સાંભળી કર્ણના ભરેલાં વેણુ એ તરણી તણાં,
હૈયું ભરાયું આદ્યં મુજ આંખમાં અશ્રુ વહ્યાં;
મુજ અંતરે આવી દયા આ શબ્દ તેના સાંભળી,
મહેં ધૈર્ય ધારવા તેહને બહુ રીતથી વિનતી કરી. ૨૪

મરવા નહીં દેઉ તેહને કોટી ઉપાયે આજ હું,
મુજ દેહમાં છે પ્રાણુ ત્યાં સુધી ન છોડું હાથ હું;
સન્ધ્યા સમય વીતી ગયો છે, ચાલ મહારી સાથ તું,
તુજ ધર્મનો હું લાઘ્ય છું ચિન્તા જરા ના રાખ તું. ૨૫

આપી કિરબ બહુ પેર મહેં મહા મહેનતે સમજાવીને,
મુજ ઘેર આવી તે પછી વિશ્વાસ અંતર આણીને;
આ વાત બાણી પોળનાં પાડોસીઓ ટોળે મળ્યાં,
નિહાળવા તે સુંદરીને સર્વ વીંટાઈ વળ્યાં. ૨૬

મહેં સર્વને માંડી કહી આદ્યન્ત બીના જે બની,
તે સાંભળી સૈને મુજે છાયા પડી ગર્ભ શોકની;
સહુ બાલિયાં ઓ બહેન ત્હારા દુઃખની કથની કહે,
તુજ ગામ ક્યાં? તુજ કામ ક્યાં? તુજ નામ શું? સાચું કહે. ૨૭

શા માટે તેં ઘર ત્યાગિયું? શા દુઃખથી મરવા ગયે?
તુજ હૃદય ખોલીને અચોને સૌ કથા માંડી કહે;

આ સાંભળીને તે ગિચ્ચારી પૂર્વનાં દુઃખો સ્મરે,
ચોધાર આંસુ પાડતી નિઃશ્વાસ નાંખી ઉચ્ચરી. ૨૮

“મહારા વિકતની વારતા શા માટ પૂછે છે મહુને,
શું સાર છે તે સાંભળીને શોક થાશે સર્વને;
બાકી રહ્યાં છે ઝાડ દુખનાં ઉગવાં આ શિર પર,
શાં દુઃખ ભોગવવાં હજી બાકી હશે મહારે શિરે. ૨૯

નિર્ભાગિણી નારી જગતમાં મુજ સમી કો ના હશે,
દુખમાં દિલાસો પામવાનું સ્થાન જેને ના હશે;
ગમતું નથી મુજને હવે નિઃસાર લાગે જીંદગી,
પણ મર્થ્ય મોઢું થઈ પડયું મુજને તજે છે દ્રરથી. ” ૩૦

*

*

*

માતા પિતાને એકલી હું લાડકી બાળા હતી,
મુજને નિહાળી માત મહારી હર્ષવેલી થઈ જતી;
માથું મુખે તે તાત મહારા આપતા મુજને હતા,
પળવાર મુજને આંખથી અળગી નહિં કરતા હતા. ૩૧

સહુ જીંદગીનો સાર મુજને માનીને ઉઠેરતા,
સુખમાં સદાં મુજને વસાવા આશ અઢકી રાખતા;
કપડાં ધણેણાંથી મહુને શણગારિને સજી થતા,
આનંદમાં માતા પિતાના દિવસ એમ વહ્યા જતા. ૩૨

મનમાં ચહે શું મનવી ? શું દૈવ મનમાં મહાય છે ?
સુખદુઃખનું ચક્રર જુઓ ફરતું સદા દેખાય છે;

સરખા દિવસ આ જગતમાં ચિરકાળ કોના જાય છે,
સન્ધ્યા સમયના રંગની પેઠે દશા બદલાય છે. ૩૩

ફરતું દશાતું ચક્ર આબુ મૂળ સુખનાં છેલ્લા,
આનંદનાં તરૂંવર સુકાયાં દિવસ આવ્યા દુઃખના;
મહારા પિતાનો દેહરૂંપી બાગ કરમાઈ ગયો,
તે માંહિથી આત્મા અમરને દુષ્ટ કાળ હરી ગયો. ૩૪

મુજ માત દુખ માંહી હુબી કલ્પાન્તમાં દિન ગાળતી,
મુજને લઈ ખોળા વિષે દરરોજ અશ્રુ સારતી;
હું પાંચ વર્ષતણી હતી કશુંબે સમજતી ના હતી,
કલ્પાન્ત કરતી માતને વળગી ગળે રડતી હતી. ૩૫

જે ઘર વિષે સુખશાન્તિ ને આનંદનો વાસો હતો,
જે ઘર વિષે પરિપૂર્ણ પ્રેમપ્રવાહ રેલાતો હતો;
જે ઘર વિષે સંગીતકેસાં વાદ્ય મધુરાં વાગતાં,
તે ઘર બન્ધુ વેરાન સમ ગૃહનાપતિ આલ્યા જતાં. ૩૬

મુજ તાતના વિરહે દશા મુજ માતની માઠી થઈ,
દવથી બળેલી વેલના સરખી ગતિ ત્હેની થઈ;
શતી અતિ દિનરાત મહારા તાતને સંભારીને,
નિશ્વાસ નાંખે આંખથી આંસુ ઉનાં વરસાવીને. ૩૭

પાઠશાળી સહુ નારીઓ બહુ રીતથી સમજાવતી,
પણ યોગ કેશ પૂરની શાન્તી જરાબે ના થતી;

હરકોર નામે એક મ્હારો માતની સડિયર હતી,
તે ઘેર આવી હરધડી મુજ માતને સમજાવતી. ૩૮

મુજ માત કેરો ભાઈ પણ દુઃખમાં દિલાસો આપતો,
તે ઘૈયં આપીને સદા મુજ માતને સમજાવતો;
મુજ ઉપર રાખે પ્રેમ ઝઝો હૃદયથી આંખે મ્હને,
મુજ તાતથી પણ અધિક અંશે પ્રેમ મુજ ઉપર કરે. ૩૯

હું તો પિતાને વીસરી મામા તણા બહુ બ્હાલથી,
પણ માત મ્હારી દિન દિને બહુ શોક ઉરમાં ધારતી;
હરકોર સમજાવે ઘણું પણ વાત વીસારે નહી,
મામી અને મામા કહે પણ ઘૈયંને ધારે નહી ૪૦

જે નાથની સાથે વસી સંસારનું સુખ ભોગવ્યું,
જે નાથ સાથે પ્રેમઅમૃતપાન પ્રીતેથી કર્યું;
સંસારપારાવાર તરતાં જે પતિની સ્હાયથી,
જગમાં જીવાયે કેમ થાતાં દૂર જીવનહારથી. ૪૧

કીડો હૃદયમાં શોકનો જાતાં સમય પેદા થયો,
દિનરાત મ્હારી માતનું અંતઃકરણ કોરી રહ્યો;
હરકોર મ્હારી માતને દરરોજ મળવા આવતી,
ઓઠાં બાળી અન્યનાં મુજ માતને સમજાવતી. ૪૨

ગુણવંત નામે તેહને દશવર્ષનો બાળક હતો,
મુજ ઘેર તે દરરોજ તેની માત સાથે આવતો;

તે સાથે હું રમતી હતી બહુ બાળવેદ્યબો કરી,
 મુજ માત પણ તહેને નિરખતાં દુઃખ બાતી લીસરી. ૪૩
 લઈ બય તે નિજ ઘેર મુજને રોજ રમવા કારણે,
 હરકેર પણ નિજ પેટની પુત્રીસમી મુજને ગણે;
 ઘરની ગરીબ હતી તથાપી દીલની દાતા હતી,
 ઘર કામ પોતાનું તણ મુજ માત પાસે આવતી. ૪૪
 મુજ માત અંતરની વ્યથાથી છેક સૂકાતી ગઈ,
 છોડ્યો ભડંસો જીવનનો, મ્હારી ફિકર તહેને થઈ;
 ઉર એક ચિન્તા તો હતી તેમાં વળી બીજી બળી,
 પડતા ઉપર પાદુ પડે તેવી દશા તેની થઈ. ૪૫

* * * *

હું એક વેળા ઘર વિષે રમતી હતી ઉદ્વાસમાં,
 માતા મુતી'તી સાથે, મામા હતા તે પાસમાં;
 મુજને નિહાળી માતની આંખોવિષે અશ્રુ વહ્યાં,
 તેડી મ્હને પાસે હૃદય આંપી વચન તેણે કહ્યાં. ૪૬
 “ઓ મ્હને ત્હારા બાપ પાસે હું હવે જાનાર છું,
 મામાતણી સંભાળમાં સોંપી હવે જાનાર છું;”
 હું અણસમજણી તે સમયે મ્હેં માતને એવું કહ્યું,
 મુજને અહીં ગમશે નહીં આવીશ ત્હારી સાથે હું. ૪૭
 મુજ તાત પરદેશે ગયા ત્યાં એકલી તું ક્યાં જશે,
 તે કેમ ત્યાં જઈને રહ્યા તું ઘેર ક્યારે આવશે;

આ સાંજની મહાતાપ્યું હેયું ભસયું તે સમે,
કલ્પાન્ત તેણે ઘડું કર્યું, આમે મનાવી તે સમે. ૪૮

તે દિવસથી મુજ માતને કાસે અખમ લાગ્યો ઉરે,
મુજને નિહાળે ને રડે કલ્પાન્ત યાગુ તે કરે;
વળતી પથારીવશ થઈ કાયા મુકાતી સો ગઈ,
સહુ રક્તમાંસ ગળી ગયું ને કાષ્ટવત કાયા થઈ. ૪૯

આવે સગાંવહાલાં ઘણાં જોવા જનેતાની દશા,
મુજને નિહાળી સર્વના અંતર વિષે આવે કષ્ણ;
ગાત્રો ગત્યાં મુજ માતનાં નિસ્તોજ કાયા તો થઈ,
સરવે સગાં સમજી ગયાં આશા મુકી જીવ્યા તણી. ૫૦

મુજમાં સહેલો જીવ તહેનો ફક્ત કાયાને વિષે,
'મહારી બિથારી બાળકીની શી વજ્રે વળતી થશે;'
નિશ્વાસ બાઝા નાંખતી મનમાં મુઝાઈને રહે,
નજરે મ્હને જોતાં નયનમાં નીર આવે લેહને. ૫૧

બોલાય ના મુખથી છતાં બેબે મ્હને બોલાવતી;
ઉડી પડેલી આંખ મ્હાસ તરફ તાકી રાખતી;
મામી અને મામા હૃદયને સહુ મરમ સમજી બધાં,
મુજ માતકેરા કાનમાં ધીમે વચન તેણે કહ્યાં. ૫૨

“જો પહેલ ચિન્તા ચિત્તમાં કુમળાતણી કરશે નહી,
જીગતે કસીશ જલન અશુવિશ્વાસ ઉર ધરશે નહી;

અમ પેટની પુત્રી ગણીને પાળીયું ત્હેને અમે,
ચિન્તા વિસારી હૃદયમાં ધારણ કરો શ્રીરામને.” ૫૩

તે સમયથી મુજ માતની ચિન્તા જરા ઓછી થઈ,
વિશ્વાસ આપ્યો ભાઈ ને લોભઈનો મનની મહી;
મુજ હસ્ત ઝાલીને મહા બળથી હૃદયમાં ચાંપિયો,
મામાતણા કરમાંડિ મ્હારો હસ્ત તેણે આપિયો. ૫૪

“ઓ ભાઈ આ મ્હારા જીવનની વેલ મ્હારી દીકરો,
ત્હારે શરણ સોંપુ હવે સંભાળજે જીમતે કરો;
પાળક પિતા એના બની પ્રીતિ કરીને પાળજે,
લાયક થતાં લાયક તરૂંની ડાળીયે વળગાડજે. ૫૫

અંતઃકરણની એક ઇચ્છા બહુ દિવસથી છે મ્હને,
કમળા તણી કરવા સગાઈ હૃદયથી ગોઠયું મ્હને;
હરકોરના ગુણવંત ઉપર ચિત્ત મુજ ચોટી રહ્યું,
તે પૂર્ણ કરજે ભાઈ તું મહેં આજ દીલ ખોલી કહ્યું.” ૫૬

વળતી મિંચાયાં નયન ત્હેનાં ફેરવ્યું પાસું જરી,
માયા દીધી મ્હારી તણ, શ્રીરામ મુખથી ઉચરી;
મુજ ભાગ્યની ભુંડી દશાએ દિવસ એવો આવિયો,
એ જન્મઠાતા માતને વિકાળ કાળ હરી ગયો. ૫૭

હું વર્ષ સાડાપાંચની બાલું નહીં કે મર્ણુ થું,
મુજ માત હમણાં આવશે હું એમ વિચારો કરું;

દિન વીતતાં સુધી હૃદયમાં ધીર હું ધારી રહી,
 તે બાદ મ્હોટા શબ્દથી એ માત પોકારી રહી. ૫૮
 થાતાં વિખૂટી ગાયથી જેવી બરાડે વાછડી,
 તે રીત પાડી રા'ઠ હું ઘર બહાર આવી તે ઘડી;
 દેખી દશા મ્હારી, નયનમાં નીર આવ્યાં સર્વને,
 મુજ મન મનાવા લાગિયાં હરકોર આવી મુજ કને. ૫૯
 નિજ ઘેર મુજને લઇ ગયાં બાવા મ્હને ત્યાં આપિયું,
 ગુણવંતને નિરખી રમતમાં ચિત્ત દોરાઈ ગયું;
 બેચાર દહાડા એ રીતે હરકોરના ઘરમાં ગયા,
 ગુણવંત સાથે ખેલતાં આનંદમાં ચાલ્યા ગયા. ૬૦
 મુખ માતકેરી વાત મુજને યાદ આવે અંતરે,
 હરકોર બીજી વાતમાં મુજ ચિત્તવૃત્તિ ફેરવે;
 હરકોરકેરા હેતથી મુજ માતને ભૂલી ગઈ,
 ગુણવંતની સાથે રમતમાં વાત વિસારે થઈ. ૬૧

*

*

*

મુજ જીવંતીના નાટ્યકારે એક અંક પૂરો કર્યો,
 મામાતણે ધર હું વસી બાણે જનમ બીજો ધર્યો;
 દેખાય પરદેશી સમાં, સહુ માનવી તે ઠામમાં,
 બાણે સ્વજનથી દૂર હું આવી અબણ્યા ગામમાં. ૬૨
 લાગે નવું સરવે મ્હને હું એકલી અતડી ફરું,
 મુજ માતને સંભારીને હું આંખમાં આંસુ ભરું;

મામા મુને બહુ હેતથી હર્ષને સદા મોલાવતા,
લાબે રમતમાં જીવ માટે ખૂબ કરવા લાઇ જતા. ૬૩

શુભવંત મહારા ગોઠિયો તે મુજ વિના વેલો ફરે,
દરરોજ રમવા કારણે તે આવતો મહારી કને;
તેને નિહાળી હૃદયમાં બહુ હેત મુજને આવતું,
તેના વિના મામાતાણું ગૃહ શુન્ય સરવે લાગતું. ૬૪

થોડો સમય જતાં પછી મુજ જીવ ત્યાં ગોઠી ગયો.
શેરીતણાં સૌ બાળકોથી રનેહ જોડાઈ ગયો;
પંખી પૂરાતાં પાંજરે પહેલું જરા ગભરાય છે,
સહવાસ થાતાં તે પછી ગીતો મધુરાં ગાય છે. ૬૫

બાંધ્યો સંબંધ નવો નવા દેશે જઈ બાંધે વસી,
મનથી મટયું અતડાપણું હું સર્વથી જોડું હસી;
ભૂલી ગઈ મુજતાતની શેરીતણા સહવાસને,
જાતાં સમય ભૂલી ગઈ, મુજ તાતના આવાસને. ૬૬

મુજ માત પાસે હઠ કરી બહુ વાર કંઈ કંઈ માગતી,
ઘડીમાં રિસાતી ને મન્યાતી, સર્વ તે ભૂલી ગઈ;
સ્વપ્ના સરિખી વાત સરવે આવતી મુજ અંતરે,
પણ ના ભૂલાયે હૃદયથી મુજ માત કેરા પ્રેમને. ૬૭

બાંખી છંખી માતતાણી મુજ હૃદયમાં રમતી હતી,
છેલ્લી વખતે જાન્ય તેના ચાહ હું કરતી હતી;

તે શબ્દના ભણુકાર મહાસા કાન માંહી વાગતા,
મુજ રક્ત દ્વારા અંગમાં ધમકાર પણુ તેના થતા. ૬૮

મામી અને મામાતણી સહવાસમાં દિન ગાળતી,
મુજ માત પિતા એજ છે હું એમ મનથી ધારતી;
સંતાનમાં બે પુત્ર પુત્રી એક મામાને હતી,
હું તેમની સાથે સદા આનંદથી રમતી હતી. ૬૯

પૈસે ટકે મામા પ્રથમથી પૂણે ભીડાતા હતા,
સંસારનો સહુ ભાર તે મહા કષ્ટથી બહેતા હતા;
મુજ માતના મરવા પછી તે દુઃખ કંઈ ઓછુ થયું,
મુજ તાતના પૈસાવડે ગાડું ગમડવા લાગીયું. ૭૦

મામી સ્વભાવે આકળી અભિમાનની મૂર્તી હતી,
ડહાપણુ વિષે સહુ વિશ્વ મનથી તુચ્છ તે ગણતી હતી;
સૌના ઉપર પોતાતણી સત્તા અધીક જણાવતી,
પોતા વડે ધરખાર ચાલે એમ મનથી માનતી. ૭૧

મામા થકી ઘર માંહિ ઉંચા શબ્દથી બોલાય ના,
મામી તણી આજ્ઞા વિના કંઈ કાર્ય ધરતું થાય ના;
ઢરરોજ કડવાં વેણુ બોલીને કનડતી તે હતી,
પાડોશમાં પણુ સર્વ સાથે રહેજમાં લલતી હતી. ૭૨

મામી તણી બહુ ખૂંક મહાશ હુકમમાં પણુ લાગતી,
હું કેઈ વસ્તુ તેડતી પાસે કદી નહિ ભાગતી;

મુજને કહી તે ંહાલથી હસીને નહી ંજાલાવતી,
દેખી મ્હને તે સર્વદા મોંદુ ચઢેલું સખતી. ૭૩

*

*

*

*

જળના પ્રવાહ સમાન દિવસો એ રીતે જાતા વહી,
મામા તણે ઘર માદ્યરી વય આઠ વર્ષ તણી થઇ;
ભણવા નિશાળે રોજ સાંજ સવાર હું જાતી હતી,
ગુણવંતના સહવાસમાં હું હોંશથી ભણતી હતી. ૭૪

નિજ ઘેરથી ગુણવંત મુજને તેડવાને આવતો,
દરરોજ મુજને પ્રેમથી નિશાળમાં તેડી જતો;
અંતઃકરણની ઐક્યતા મ્હારી થઇ ગુણવંતથી,
પળવાર પછુ અળગી થતાં મનમાં વ્યથા મુજને થતી. ૭૫

હું જાઉં તેને ઘેર રમવા કારણે મોસાળથી,
હરકોર મુજને દેખીને ંજાલાવતાં બહુ ંહાલથી;
મુજ માત કેરાં વાક્ય ત્હોના હૃદયમાં રમતાં હતાં,
દેખી મ્હને આશા તણાં અંકુર ઉદ્ભવતાં હતાં. ૭૬

મુજ કાનમાં તે શબ્દના પડધા સદોદિત પાડતાં,
ગુણવંતની સાથે મ્હને સહુ રીતથી સરખાવતાં;
પળશે વચન મુજ માતનું મનથી ભડંસો રાખતાં,
આશા સખળ થાવા વખતની વાટ એ જોતાં હતાં. ૭૭

એ રીત જાતાં સમય મ્હારી વય વરસ દશની થઇ,
હું સ્હેજ સારાસારને મનમાં સમજતી તો થઇ;

ગુણવંત સાથે રાજ હું જાતી હતી નિશાળમાં,
 બુદ્ધિ વિશે તે પૂર્ણ પંકાતો હતો સૌ ભાળમાં. ૭૮
 તે કાઇની સાથે કદી મિથ્યા વચન નવ લાખતો,
 તે સર્વના ઉપર સદા સમભાવ મનથી રાખતો;
 શુરવીર હિમ્મતવાન ને હૌલનો દયાળુ તે હતો,
 શુભ શીલવંતો ને સ્વરૂપમાં કામદેવ સમો હતો. ૭૯
 મુજને નિહાળીને સદા તે પ્રેમઘેલો થઈ જતો,
 મીઠાં વિનયવાણાં વચનથી સર્વદા રીઝાવતો;
 તેને નજરથી ન્યાળતાં હું ભાન સૌ ભૂલી જતી,
 તેના વિના પણ એક પણ જુગના સમી મુજને થતી. ૮૦
 જળ મીન જેવી પ્રીત મહારા અંતરે જામી હતી,
 ત્હેના અલૌકિક ગુણ ઉપર મોહ હું પામી હતી;
 હું માનતી ગુણવંત મહારી જીંદગીનો સાર છે,
 ભવસાગરે આ દેહરૂપી નાવનો આધાર છે. ૮૧
 ધન્યભાગ્ય મહારૂ એ પતિ મામા મહુને પરણાવશે,
 મહારા સમી સંસારમાં કેા ભાગ્યશાળી ના હશે;
 એ રીતના ઉત્તમ મનોરથ અંતરે ધરતી હતી,
 ગુણવંત પ્રેમપયોદધીમાં સ્નાન હું કરતી હતી. ૮૨

* * * *

ગુણવંત આવેલો હતો દિન એક રમવા કારણે,
 તે સાથે હું વિનોદમાં ઉભી હતી ઘર બારણે;

આવી અચ્ચત્ત મામોએ ધમકાવિયો ગુણવંતને,
“તું કેમ આવે હરણી અમ ઘેર કમળાની કને. ૮૩

થે મહં રમતાં છોકરીથી કેમ શરમાતો નથી,
અમ ઘેર તું ના આવતો તુજને કહું છું આજથી;
મુજને કહું કે જો હવે ગુણવંતને બોલાવશે,
તો હું સમી બીજી નથી એ વાત નક્કી માનજે. ” ૮૪

આ વજ સરખાં વાક્ય મામોના મુખેથી સાંભળી,
ગુણવંત ગભરાઇ ગયો ને હું બની ગઈ ખડાવરી;
વિજળી તણા આઘાતથી વિચિત્ર થઈ જાયે કળી,
તેવી દશા મ્હારી થઈ, આ શબ્દ કણે સાંભળી. ૮૫

મુજ હૃદય વીણાના તડોતડ તાર સૌ તૂટી ગયા,
પગથી શિખા પર્યન્ત મ્હારાં અંગ લાગ્યાં ધૂનવા;
આ સત્ય કે'છે કે હસેછે, હૃદયમાં શંકા થઈ,
પળવાર મ્હારી મામોના મુખને નિહાળી હું રહી. ૮૬

ક્રોધની જ્વાળા સમી વખી કાન્તી નિહાળી તેહની,
પથરતણી પ્રતિભા સમી હું શુન્ય થઈ ઉભી રહી;
નીચે મુખે ગુણવંત મ્હારી ખસથી આવ્યો ગયો,
મુજ પ્રાણ જાતો હોય તેવો ખેદ મુજ હૃદયે થયો. ૮૭

મામી તણા આ કોપનું કારણ કળાતું ના કંઈ,
હું સજ્જ નયને વિકળ હૃદયે ઘરવિયે આવી ગઈ;

મુજ દેહ ધરમાંહી ગયો પણ મન ગયું ગુણવંતમાં,
એ વીણુ બીજો ખ્યાલ કંઈ આવે ન મ્હાસ ચિત્તમાં. ૮૮

મુજ નયનના આજળ છળી ગુણવંતની તરતી હતી,
જ્યાં જ્યાં નજર નાંખુ ત્યહાં એ આકૃતિ દિસતી હતી;
તેના મધૂરા શબ્દના પડમા હૃદયમાં વાગતા,
આકાશવાણી તુલ્ય તેના નાદ અંતરમાં થતા. ૮૯

મ્હારા ઉપર માહું હવે લાગ્યું હશે ગુણવંતને,
નક્કી રિસાશે તે હવે, હું એમ સોચું અંતરે;
પણ દોષ કંઈ મ્હારો નથી, મુજથી રિસાશે કેમ એ,
હું એમ ધારી અંતરે, મનને મનાવું તે પજો. ૯૦

એ રીત આખો દિવસ મ્હારો શોકમાં આવી ગયો,
મુજ જીવ તો ગુણવંત કેરા ધ્યાનમાં મ્હાલી રહ્યો;
ચાહે ચકોરી અંદ્રને નિજ આત્મકેરા ઐક્યથી,
તેવી સમાધી માલ્યરી, લાગી ગઈ ગુણવંતથી. ૯૧

* * * *

વાળુ કરી હું તે દિને રાત્રીવિષે સૂતી હતી,
આંખો મિચ્છી અંતરવિષે ગુણવંતને સ્મરતી હતી;
તે સમય મ્હારો મામીને ધીમે સ્વરે માયે કહ્યું,
મ્હારા સંબંધી વસત થાતાં લક્ષ મ્હાડું ત્યાં ગયું. ૯૨

મામા કહે “કમળા” તણી વય બાર વર્ષતણી અર્ધ,
“માટે હવે વર યોગ્યથી કરીએ સગાઈ તેહની;

શુભ્રવંત ત્હને યોગ્ય મ્હારા અંતરે ગોઠી ગયો,
તે સાથ કરીએ લગ્ન એ વિચાર મ્હેં મનથી કર્યો. ૯૩
ધરનો ગરીબ ખરો તથાપી સર્વ રીતે શ્રેષ્ઠ છે,
તે સાથ કરવા લગ્ન મ્હારી બહેનનો ઉપદેશ છે;
હરકોર પણ બહુ છે ભલાં કમળા સુખી ત્યાં તો થશે,
કન્યા ગરીબને આપતાં બહુ પૂણ્ય આપણને થશે.” ૯૪

આ વાક્ય મામાનાં સુણી મુજ મામીયે છણકો કર્યો,
‘નવરો લુહાર નથી’ કહીને અંગુઠો આગળ ધર્યો;
બાણ્યા તમે બહુ સત્યવાદી પૂણ્યકેરી પૂંછડી,
ઠહાપણતણા ભંડાર ને દાતારના શિરોમણી. ૯૫

ના હોય તો અકુત્ર ખરીતી લેઈ આવો હાટથી,
બકતાં ગમે તે બોલ મુખથી કેમ શરમાતા નથી;
એ કાગડાના કંઠમાં શું રતનની માળા ધરે,
લવતાં વિચાર કરો જરા ડા’પણ તમારું બાણિયું. ૯૬

લ્યો સાંભળો શુભ્રવંતના ફળની કથા માંડી કહું,
એના પિતાએ લાંચ-લીધી તે જગત બાણે સહુ;
મરનાર તેના તાતનું કારજ હજી બાકીજ છે,
ફાંસો ગળે ખમ્મને મુવો, તે તો કથા જુદીજ છે. ૯૭

વિદ્યા ભણ્યો તે શું થયું ? શું રૂપ શુભ્રને બાળિયે,
ધરનાં ભલાં શું કામનાં ? પણ આપણું સંભાળિયે;

કન્યા કનકની પૂતળી એને કહી દેવાય ના,
નીર નેવનાં મોલે ચઢે પણ વાત એ બનનાર ના. ” ૬૮

મામા કહે “ એના વિના લાયક ખીજે એકે નથી,
તો કેમ કરવું તેતણું તું બોલ તારા મુખથી; ”
મામી કહે “ છાના રહો, શું દેડકે વરને ગળ્યા,
શું ઝાડ ખીજ બળી ગયાં કે હિમ હિંગોળે કર્યા. ૬૯

લાયક કંડો કે ના કંડો પણ વાત મ્હારી સાંભળે,
વળતી તમારા હૃદયમાં વિચાર મનગમતો કરો;
અવતાર સૌ એળે ગયો દારિદ્રતાના દુઃખથી,
ઉન્મર વિતાવી આટલી પણ પાઈ ના ભેગી કરો. ૧૦૦

સ્વપ્ને સુખે સૂતાં નહી, ખાધું નહી ખાંતે કરી,
અંગે અરાડયું ના ઘરેણું, જન્મમાં તમને વરી;
પણમાં મિંચાશે આંખ તો આ બાળકેનું શું થશે,
એ વાતનો વિચાર કેમ થાતો નથી અંતર વિષે. ૧૦૧

આ દાવ આળ્યો હાથમાં તે કેમ જાવા લીજીએ,
સૌ જીવંતીબરની કમાણી કરી લ્હાવો લીજીએ;
હરકોર પાસે પાઈ એકે ઝેર ખાવાને નથી,
ને હામ લીના વાત મ્હારી પાસ થાવાની નથી. ૧૦૨

મુજ ફાઈની પાડોશમાં જે વૈદ્ય લક્ષ્મણશમ છે,
વય અદનો છે પુત્ર તેને મકેન જેનું નામ છે;

છે વૈદ્ય જાતે વૃદ્ધ તેથી એમ મનમાં ધારતા,
પેતા છતાં નિજ પુત્રને પરણાવવા વિચારતા. ૧૦૩

તે આપણા બંધાય છે, પહેલા રૂપેયા ખારસો,
ને કરવા તૈયાર છે, કમળાને નામે વારસો;
એવું કહીને કાનમાં કંઈ વાત ધીમેથી કરી,
યુક્તિ પ્રયુક્તિથી હૃદય મામા તણું લીધું હરી. ૧૦૪

“બે ચાર છઠ્ઠાડા લોક સૌ વાતો કરીને થાકશે,
પણ આપણું દારિદ્ર આખા જન્મનું ભાગી જશે;
છો ભાઈ ભાભારામના માટે કહું અત્યારથી,
આ વાત જાશે ખદાર તો મહારા સમી એકે નથી.” ૧૦૫

પળવારમાં તે વાતનો સૌ મર્મ હું સમજી ગઈ,
થાશે હરાજી માદારી મનથી વિચાર્યું મહેં તહીં;
આ દુષ્ટ રાક્ષસણી મહુને ઉંડે કુવે ઉતારશે,
મુજ તાત કેસ કુળને કાળું કલંક લગાડશે. ૧૦૬

શુભ્રવંત ઉપર કોપનું કારણ હવે મહેં જાણિયું,
વિજળી તણા ચમકાર પેટે હૃદય મહારૂં ચોકિયું;
રે! રે! પિતામાતા જતાં મહારૂં જગતમાં કે નહી,
આ દુષ્ટના કરથી બચાવા, હાય! મહારૂં કે નહી. ૧૦૭

આ વાલ કે'વા ઝોઈને, હિંમત મહુને આવી નહિ,
મહારા નસિબમાં દુઃખ તેથી શરમ છોડઈ નહીં;

ગુણવંતને પંજુ વાત આ કે'વા વખત નવ આજિયો,
કરથી નિકળવા ખડાર પૂરો જાપતો મુજ પર થયો. ૧૦૮

જેવી કસાયે ગાય દુષ્ટ કસાઈ કેરા હાથમાં,
તેવી દશા મ્હારી થઈ મામા તણા આવાસમાં;
હું રોઈને મ્હા દુઃખમાં રજની દિવસ વિતાવતી,
રે હાય ! મ્હાં શું થશે ? એ રીતનો ચિન્તા થતી. ૧૦૯

ક્યાંથી દયા જન દુષ્ટને નિજ સ્વાર્થના આવેશમાં,
શાનો ઉરે તે પાપ કરતાં દ્રવ્ય કેરા લોભમાં
સ્વાર્થી જગતમાં આંધળો તે અન્ય કંઈ દેખે નહી,
પડદો છવાતાં સ્વાર્થનો પરદુઃખને પેખે નહી. ૧૧૦

મામા દબાયા પાપણી મામી તણી બહુ ધાકથી,
ને સ્વાર્થના આવેશમાં સૌજન્યને દીધું ત્યજી;
મ્હારા નસિબના યોગથી મામી તણું ધાર્યું થયું,
મુજ લગ્ન લગ્નજરામકેરા પુત્રની સાથે થયું. ૧૧૧

કીધી હરાજી મામ્હારી નાણું નગદ ઉપજાવિયું,
મ્હારા પિતાના કુળને કાળું કલંક લગાડિયું,
મિલકત બધી મુજ તાતને એ દુષ્ટ દૈત્ય ગળી ગયો,
વય અષ્ટનો વરરાય મુજને વારસામાં સોંપિયો. ૧૧૨

આણી ભરોસો ભાઈને સોંપી ગઈ મુજ માવડી,
તહેણે દગો દઈ પહેનના વિશ્વાસ પર મુકી કરી;

જોડી અથડતી જોડતાં મામે વિચાર નહિં કર્યો,
 નિજ સ્વાર્થની ખાતર અફળ અવતાર કીધો માહારો. ૧૧૩
 જેમ ગાય ને કન્યા ગરિબકાં જ્યાં હોયે ત્યાં જાય છે,
 તેમ પરવશ પડેલાં પ્રાણિયોનાં જીવન જોલા ખાય છે;
 જે તાત કન્યાના ભવિષ્યના સુખને ના ઇચ્છતો,
 તે દુષ્ટ કોટી કદપ રૌરવ નર્કનો લોકતા થતો. ૧૧૪

*

*

*

*

મહારી અકારી જીંદગીનો અંક બદલાયો વળી,
 મામા તણા ધરથી ઉપાડી સાસરા માંડી ધરી;
 મુજ કંથ અષ્ટ વરષ તણો હું વર્ષ પૂરા ખારની,
 જીંડા કરમના યોગથી અણજીવતી જોડી બની. ૧૧૫

સાસુ શ્વસુર આનંદ પામ્યાં નયનથી ન્યાળી મહને,
 સૌ જીંદગીકેરી કમાણીનું સ્વરૂપ ધારી મહને;
 મુજ જેવડી નણ્ણી સખી સમ સ્નેહ દર્શાવી રહી,
 સ્વામીતણી વસમી દશા મુજને નિહાળીને થઈ. ૧૧૬

સંતાય મુજને દેખતાં વિકાળ વાઘણ શી ગણી,
 હું બાઈ ધરમાં કે પુરત તે ખૂદાર બાંધે નીકળી;
 નીચું નિહાળી જાય નાસી, દૂરથી દેખી મહને,
 અમકેલ અન્ધ સમાન, મુજને દેખતાં બ્યાકુળ બને. ૧૧૭

સહુ અંગ ઉઘાડું દિસે ખેરે જરાસી પોતલી,
 મુખથી લકુટે લાળ, ભાખા સ્નેહ જોડે પોતલી;

મુજ નાથ અષ્ટ વરસ તણો દેખું જતાં નિશાળમાં,
નિશ્વાસ ન ખુ હું ધણા રમતો નિહાળી બાળમાં.

પગમાં રૂપાનાં સાંકળાં, ને ચૂડિયો+ ને હાથમાં,
 દરરોજ શેરીમાં રમે સૌ બાળકોની સાથમાં. ૧૧૮
 દઈ દોટ ધરમાં આવિને મુજ સામુને વળગી પડે,
 “ઓ મા મહુને તે ખીજવે છે.” એમ બાકીને રડે;
 એ જોઈને જાઉં બળી, હોળી ઉઠે મુજ અંતરે,
 ઓ દુષ્ટ મામા હાય મહારો અક્ષળ ભવ કીધો અરે. ૧૧૯
 ભાવે નહીં ખાવું પિવું ને ઉંઘ પણ નહીં આવતી,
 નિશ્વાસ નાંખી રોજ નયને નીર હું વરસાવતી;
 હું જાઉં દૂરે કે તળાવે ત્યાં સખી મુજ જેવડી,
 મુજ વરતણી વાતો કરી મુજને ચિડાવે સૌ મળી. ૧૨૦
 બોલાય ના મુજથી જરી શરમાઈ મુખ સંતાડતી,
 મનમાંહિ મામા મામીને હું શ્રાપ જાઝા આપતી;
 જે રીત આંતરડી બળે મહારી, સખીના બોલથી,
 તે રીત બળજો હૃદય તહેનું, આ દશા મહારી કરી. ૧૨૧
 મહારા સમાણી સુંદરી કેલી કરે નિજ કંથથી,
 તે જોઈ મહારા હૃદયમાં ઉમી પ્રકટતી પ્રેમની;
 પણ તે વિચારો મનવિષે પળમાંહી વિરામી જતા,
 આઘાત થાતો અંતરે અવલોકતાં મહારી દશા. ૧૨૨
 મુજ નાથ અષ્ટ વરષ તણો દેખું જતાં નિશાળમાં,
 નિશ્વાસ નાખું હું ઘણા રમતો નિહાળી બાળમાં;

+રૂપાની કદલીઓ.

રે ! રે ! વિધાતા વેરીએ આ શું લખ્યું મુજ લાગ્યમાં,
શાં પાપ મહેં પૂર્વે કર્યા મુજને ઉશેટી આગમાં. ૧૨૩

સાસુ અને નણ્ણી, મહુને મીઠી નજરથી ન્યાળતાં,
મુજને હસાવા હરઘડી વાતો રસિક ઉચ્ચારતાં;
દિલમાં પ્રકટતી દહાયથી હસવું મહુને આવે નહીં,
ઉદાશ અંતઃકરણમાં વાતો રસિક લાવે નહીં. ૧૨૪

દશ દિવસ મહારા એ રીતે સસરા તણા ઘરમાં ગયા,
ગુણવંતના દર્શન વિના, દશ ભવ સમા મુજને થયા;
ગુણવંત જો મુજને મળે તો કર્મની કથની કહું,
હું એમ ધારી અંતરે ગુણવંતને મળવા ચહું. ૧૨૫

રે ! રે ! દશા આ દેખતાં ગુણવંત પણ દુખિયો થશે,
અવતાર મહારો અફળ જાણી નીર નયને આજુશે;
પળમાં થતો વિચાર, કે છે શું હવે ગુણવંતથી,
કરવો ઘટે છે દૂર તહેનો ખ્યાલ મહારા ચિત્તથી. ૧૨૬

ગત જન્મના સરખો હવે સંબંધ તહેનો માનવો,
તે સ્વપ્ન સરખો ખ્યાલ મહારા મનથકી વિસારવો;
ગુણવંતને ભૂલી જવા દૃઢ યતન હું કરતી હતી,
ને હૃદયમાં મુજ કંથને હું સ્થાપવા મથતી હતી. ૧૨૭

પણ ના ભુલાયો અંતરેથી પ્રેમ એ ગુણવંતનો,
જળના તરંગો ચેઠ રહી રહીને હૃદયમાં આવતો;

હર વખત ત્હેની આકૃતિ મુજ નજર આગળ આવતી,
ઘર કાંમમાં પણ ચુક, ઝાઝી વાર મ્હારાથી થતી. ૧૨૮

બહુ વાર ચોખા દાળ ભેગાં થઈ જતાં મુજ હાથથી,
બહુ વાર પુંજે ઘર તણો હું લઈ રસોડે નાંખતી;
બહુ વાર બેઠું ઠાલવું જળથી ભરેલા પાત્રમાં,
બહુ વાર વાગે ઠેસ ઘરમાં ચાલતાં મુજ પાંચમાં. ૧૨૯

બહુ વાર ભાન ભુલી જઈ હું શુન્ય થઈ ઉભી રહું,
હું ક્યાં ફરું છું શું ફરું છું તે દશા નિસરી જઈ;
મનમાં સમજતી હું હતી, કે આ મ્હને ઘટતું નથી,
મનથી પરાયા પુરૂષનું કરવું સ્મરણ ઘટતું નથી. ૧૩૦

જળ જાન્હવી સમ જીવન મ્હારું શુદ્ધ હું મ્હાતી હતી,
ગુણવંતને કરવા કલંકિત ઉર ઇચ્છા ના હતી;
પણ પ્રેમના બળ આગળે નીતિતણું નવ ચાલતું,
પરવશ પડેલું હૃદય મ્હારું હઠ કરે નવ માનતું. ૧૩૧

હું બળ કરી બહુ વાર મ્હારો જીવ કબજે રાખતી,
તોયે સમાધી માહારી ગુણવંતથી લાગી જતી;
નિર્દોષ બાળાવય વિષે આનંદ કીડા જે કરી,
તે પ્રેમસાગરના તરંગો હૃદય ડાલાવે ફરી. ૧૩૨

મુજ મન વિષે ઇચ્છા હતી ગુણવંતના દર્શન તણી,
શી રીત આવે યોગ એવો એમ હું વિચારતી;

મુજ મામોંએ ધમકાવિયો તે દિવસ મ્હેં જોયો હતો,
વળતી થતાં હું કમજ મળવાનો સમય વહિ આવતો. ૧૩૩

કોને કહું આ વારતા શી રીત સંદેશો કહું,
શી રીત લેટો થાય ત્હેનો એમ અંતરથી ચહું;
અંતરતણો દૂમો બધો તે પાસ જે ખાલી કરે,
મ્હારું જીવન વૃત્તાન્ત તેની સમીપ જઈ કહવા ચહું. ૧૩૪

મુજ શ્વશુરની પાડોશમાં જે ચાર ઘર બીજાં હતાં,
મુજ મામોં કેરાં ફોધ તે પાડોશમાં રહેતાં હતાં;
ચપળા કરીને તેમને દશ વર્ષની પુત્રી હતી,
મુજ પાસ તે હર વખત આવી પ્રેમ પૂરો દાખતી. ૧૩૫

ગુણવંતની શેરીવિષે મોસાળ ચપળાનું હતું,
તે કારણે તેનું તહાં બહુવાર જાવાનું થતું;
મ્હેં તેહ સાથે ગુપ્ત સંદેશો કહ્યો ગુણવંતને,
મળવા મ્હને એકાંતમાં, સમિસાંજના શિવ મંદિરે. ૧૩૬

મળવા મ્હને ઇચ્છ્યું નહિ કંઈ લોકસંજ્ઞાના બગે,
નિજ હસ્તથી લખી પત્ર ત્હેણે પાઠવ્યો મ્હારી કને;
મુજ પાસ આવ્યો પત્ર તે મ્હેં પ્રેમથી કરમાં ગ્રહ્યો,
ગુણવંતનાં દર્શન સમો આઠઠાઠ અંતરમાં થયો. ૧૩૭

ઘડીવાર દુઃખ ભુલી ગઈ; આનંદ સાગરમાં પડી,
અકાન્ત મળતાં એકલી હું તુરત મેડી પર ચડી;

લખતાં પડેલાં અશ્રુએ કંઈ અક્ષરો છેકાયલા,
 તે જોઈ મહારી આંખમાંથી ઓઘ અશ્રુના વહ્યા. ૧૩૮
 કોટી છબી ગુણવંતની એ અક્ષરે રમતી હતી,
 જાણે મહને નીતિતણે ઉપદેશ એ કરતી હતી;
 સુવર્ણ સરખાં વાક્ય પંક્તિમદ્દ ગોઠવિયાં હતાં,
 પરિધાન મુજ હૃદયે થવાનાં ચિત્ર ચીતરિયાં હતાં. ૧૩૯
 ઉપદેશ આશ્વાસન ભરેલાં વાક્ય એ ગુણવંતનાં,
 મુજ હૃદય વીણા વાદ સાથે ગાન કરવા લાગિયાં;
 તે સાંભળે સરવે તહમે મુખ પાઠ તહેને છે મહને,
 મહારા જીવન ગુરૂદેવને નવરાવજો અશ્રુ જળે. ૧૪૦

*

*

*

*

હુદૈવથી પરવશ પડેલી રનેહની ઓ વેલડી,
 આ પત્ર વાંચીને હવે કરજો સમાપ્તિ રનેહની;
 જાજો ભુલ્લી અંતરવિષે તું આજથી ગુણવંતને,
 ના લાવતી એ બાળપણના લાવ તહારા અંતરે. ૧૪૧
 દેખી દશા તહારી દુખી છું વાત નક્કી માનજે,
 તું ધૈર્ય ધારીને સદા હૈયું કઠણ કરી રાખજે;
 જે સાથ જોઈયું જીવન તહારું તે હવે નીલાવજે,
 ક્ષણવાન ઇચ્છા દૈવની છે એમ મનથી માનજે. ૧૪૨
 મનથી મહને ના ઇચ્છતી એ પ્રાર્થના મહારી હવે,
 સીધર્મથી ઉલટી વહી ખનતી કલંકિત ના હવે;

જેને વરી તે નાથ ત્હારી જીંદગીનો સાર છે,
 લવસાગરે તુજ દેહરૂપી નાવનો આધાર છે. ૧૪૩
 મુજને હવે તુજ ધર્મનો ખંધુ હૃદયથી ધારજે,
 તું ધર્મની ભગિની બની મુજને સદા સંભાળજે;
 સંસારમાં સહુ નારને ભગિની હવેથી મહેં ગણી,
 ગુણવંતકેરા પ્રેમની એ માનજે પ્રેમાંજલી. ૧૪૪

*

*

*

અમૃત સમા ઊપદેશવાળો પત્ર એ ગુણવંતનો,
 તે વાંચતાં મુજ નયનથી અશ્રુ પ્રવાહ વહો ધણો;
 બે ચાર વેળા વાંચતાં મુખપાઠ વાક્યો થઈ ગયાં,
 મુજ હૃદયમાં તે વાક્ય વિધિના લેખ સમ અંકિત થયાં. ૧૪૫
 ગુણવંત ઉપર તે પળે અતિ પૂજ્ય બુદ્ધિ ઉપજ,
 છે ધન્ય બાળસખા ત્હને મ્હારી મુધારી જીંદગી;
 તું આજથી ગુરૂદેવ મ્હારો, હું હવે શિષ્યા સદા,
 ઉપદેશ ત્હારો અંતરેથી ના વિસાડું હું કદા. ૧૪૬
 મુજ માટ ત્હેં સંસારને આપી અરે તિલાંજલી,
 તે ના ગમ્યું મુજ અંતરે, એ સંતના શિરોમણી;
 એ કઠણ વ્રત ત્હારું સખા મુજ હૃદયને વીદારશે,
 મુજ માટ ત્હેં મુખ ત્યાગિયું તેથી મ્હને ચિન્તા થશે. ૧૪૭
 ‘જાજે બુદ્ધિ અંતર વિષે તું આજથી ગુણવંતને,’
 એ વજ્ર સરખાં વાક્ય ત્હારાં કેમ ના બાળે મ્હને;

અતિલક્ષ્મી અંતર આપણું તે કેમ લિન્ન હવે થશે,
જળથી અલગ થાતાં, જરા શું માછલી જીવી શકે ? ૧૪૮
તુજને નિહાળી દૂરથી મુજ હૃદય રીઝાવીશ હું,
તુજ ધર્મની લગિની બની હરનીશ સંભાળીશ હું;
જે સાથ જોડયું જીવન મ્હારું તેહ નીભાવીશ હું,
મુજ નાથને ઈશ્વરતણા અવતાર સમ માનીશ હું. ૧૪૯
પણ તુજ ઉપરનો પ્રેમ મ્હારો હુપ્ત થાવાનો નથી,
સહવાસ ત્હારો હે સખા ! મનથી ભુલાવાનો નથી;
એ રીતના વિવિધ વિચારો હૃદયમાંથી આવતા,
ગુણવંત ઉપર નિર્વિકારી પ્રેમને દરશાવતા. ૧૫૦

*

*

*

*

વર્ષા સમયનાં વાદળાં પેઠે દિવસ જાતા હતા,
મ્હારી દશાના રંગ પણ તે સાથ જલ્લાતા હતા;
સ્વામીતણું સુખ તો મ્હને તલમાત્ર પણ મળતું નહીં,
સાસુ નણુંદના સંગમાં દિન માહ્યરા જાતા નહીં. ૧૫૧
એકાન્તમાં હું કંથ સાથે બોલવા ઈચ્છા કરું,
પણ બય નાશી દૂર, મુજને દેખતાં હું શું કરું;
જો હસ્ત ઝાલું હેતથી તો ચીસ પાડીને રૂવે,
હું શું કરું કેને કહું આ કર્મની કથની હવે. ૧૫૨
આવે સપરમા દિવસ ને આનંદ માણે માનુની,
નિજ સ્વામીની સંગે રમે, નવ યૌવના મ્હારા સમી;

કેા નવલ વજ્રાભૂષણ ધારી દેવને મંદિર જતી,
 નિજ નાથની વાતો કરી સખો સંગ મુખ મલકાવતી. ૧૫૩
 વનિતા વિનોદે ઘેલડી મળો પ્રેમની વાતો કરે,
 મહારા હૃદયમાં તે સમે સંતાપની હોળી બળે;
 આ અણુસમજણા નાથ મહારા સમજણા ક્યારે થશે,
 ક્યારે મહને આનંદના અગ્નિ વિષે નવરાવશે. ૧૫૪
 દિન રાત હું સંતાપમાં મહા કષ્ટથી વીતાવતી,
 ઉગતા હૃદયના ભાવને મહા યતનથી નીવારતી;
 હું શિયળવંતી શુદ્ધ મનની ઉંચ કુળમાં અવતરી,
 નિજ સ્વાર્થ સાધી માર્મોએ દુઃખમય બનાવી જીંદગી. ૧૫૫

*

*

*

*

અંકુશ મુજ સાસુ તણો સસરા ઉપર પૂરો હતો,
 વરતે સ્વચ્છંદે તે સદા મદ પૂર્ણ યૌવનનો હતો;
 સસરા હતા વ્યવૃદ્ધ જાણુ આંખથી દેખાય ના,
 અપમાન મુજ સાસુ કરે પણ તેહને કહેવાય ના. ૧૫૬
 છણકા કરે સાસુ સદા શબ્દો અઘટતા ઉચ્ચરે,
 વ્યવૃદ્ધ મુજ સસરા ખિચારા સહન તે સરવે કરે;
 મુજ હૃદયમાં આવે દયા નિર્દોષ એહ વડીલની,
 સઘળું નિહાળી હું રહું ઉર બીક બહુ સાસુતણી. ૧૫૭
 પાડોશનાં નરનારને આવે દયા ડાસા પડે,
 પણ કર્કશ સાસુતણી જીતી સરવ મનમાં ધરે;

મુજ નાથને પણું રોજ મારે માર મ્હારા દેખતાં,
તે જોઇને મ્હારા નયનમાં નીર નિત્યે આવતાં. ૧૫૮

મુજ સાથ પણુ ધીમે ધીમે નિજ સ્વરૂપને પ્રગટાવિયું,
તહે આ ઉઘાડયું, આ ળગાડયું, એમ કહેવા માંડિયું;
હું સર્વ સાંખીને રહું ઉત્તર નહીં આપું કદા,
તોપણુ ગમે તે વાંક કાઢી ત્રાસ આપે સર્વદા. ૧૫૯

પ્રત્યક્ષ મુર્તિ કલેશની જાણે વિધાતાએ ઘડી,
હું પૂર્વના હૃદૈવથી એ સાસુને પાલવ પડી;
જે જન્મથી દુઃખમાં વસ્યુ તેને કદી સુખ હોય ના,
ઘનઘોર અંધારી નિશામાં અંધ દર્શન હોય ના. ૧૬૦

ત્યાં એક દેવીદાસ નામે દુર્ગુણી સાધુ હતો,
અમ શેરીમાં દરરોજ તે લીંખ માગવાને આવતો;
ગહુ મંત્ર જંત્ર અનેક તત્રો વસિકરણુ કરી જાણતો,
લોળાજનોને લોળવી તે ગામમાં ફાવી જતો. ૧૬૧

છાપાં તિલક ઝાઝાં કરીને શરીરને શોભાવતો,
કરમાંહ પહેરે બેરખા દશ વિશ માળા ધારતો;
રાખે વળી કરતાલ કરમાં કૃષ્ણ કૃષ્ણ કદ્યાં કરે,
આંકેલ સાંઠ સમાન આખા ગામમાં નીત્યે ફરે. ૧૬૨

આવી અમારે ઘેર નીત્યે બેસતો ડાસા કને,
હી ! હી ! કરી હજીતો ઘણું મુખથી ગમે તેવું લવે;

સાંખંધ વિનાનાં ઘણાં વચનો ઉચારે જ્ઞાનનાં,
ખહુ ડાળ રાખે સિદ્ધનો જાણે ખપુ વિદ્વાનમાં. ૧૬૩

મુજ સાસુની સાથે સદા વચનો વદે વૈરાગ્યનાં,
નાથે કુદે પદ ગાય રાધાકૃષ્ણના શૃંગારનાં;
નાંખે નજર મહારા તરફ કારી વિકારી આંખથી,
હું સર્વ લક્ષણ એહનાં સમજી ગઈ મુજ હૃદયથી. ૧૬૪

આવે વખત એવખત ઘરમાં એકલી દેખી મહને,
ચેષ્ટા કરે ખહુ અંગની કુદ્રષ્ટિએ દેખે મહને;
ઉત્તર નહીં આપું છતાં બેળે મહને જોલાવતો,
ને પ્રસંશા પોતાતણી નીજ મુખથી કરતો હતો. ૧૬૫

હું શરમની મારી સહુ વચનો કહે તે સાંખતી,
મુજ મન થકી એ દુષ્ટને યમદૂત સરખો માનતી;
સાસુ કને નહીં વાત થાયે કંથને હું શું કહું,
હું મૌન ધારી અંતરે એ દુષ્ટ જોલે તે સહુ. ૧૬૬

મુજને ફસાવા કારણે યુક્તિ અધીક દુષ્ટે કરી,
હું કોઈ રીતે તેહના ફંદાવિષે આવી નહી;
જળમાં કમળ રહે છે સદા પણ સ્પર્ષ જળનો થાય ના,
સતિનું વિમળ મન કોઈ કાળે વિષયમાં લલચાય ના. ૧૬૭

હું એક દહાડો ઘેરથી સમીસાંજના બેહું લઈ,
પાડોશની પ્રમદાતણી સંગે કુવે પાણી ગઈ;

એ લાગ જોઈ દુષ્ટ દેવીદાસ વાંસે આવિયો,
એ ચાર તહેના દુષ્ટ સાથી સાથ છૂપાઈ રહ્યો. ૧૬૮

હું જળ તણું બેઠું ભરી ચાલી કુવેથી જે ઘડી,
થાશે અમુર એમ જાણી ઝડપ ચાલ્યાની કરી;
પ્રમદા હતી મુજ સંમમાં તે સહેજ પાછળ રહી ગઈ,
એ લાગ જોઈ દુષ્ટ દેવીદાસ આવ્યો સજ થઈ. ૧૬૯

એ જાણ્યોથી એ જણા આવ્યા અચાનક માર્ગમાં,
બેઠું બિડાવ્યું માઘરું નાઠા લઈ પળવારમાં;
જેવી રીતે સીતા સતીનું હરણ કીધું રાવણે,
તે રીત પાછળથી મહને પકડી તરત એ સાધુડે. ૧૭૦

મુખ દાગિયું બહુ બળ કરી તેથી અવાચક હું થઈ,
અણચિંતવ્યા આ યોગથી શુદ્ધિ સરવ મહારી ગઈ;
અદ્ધર ઉઠાવીને મહને સકેત સ્થાને લઈ ગયો,
મહારું શિયળ સંહારવા એ દુષ્ટ તત્પર થઈ ગયો. ૧૭૧

મહેં સ્મરણ કીધું શ્રીહરીનું શિયળનું રક્ષણ થવા,
ચાંડિ સ્વરૂપ ધારી ઉભી એ દુષ્ટને સંહારવા;
બળહીણ હું પણ એ સમે પ્રભુએ મહને બળ આપિયું,
નહિ પ્રાણની પરવા રહી દ્રઢ નિશ્ચયી હૈયું થયું. ૧૭૨

ઓ દુષ્ટ કુહાં કર્મના કરનાર નીચ નરાધમા,
ધીકાર છે શતવાર તુજને પાપકેસા પુતળા;

છે ધીકે તહારા લેખને ધીકાર લક્ષિત તાહારી,
આ કૃત્ય ફૂડાં તાહારાં, કયમ સહન કરશે શ્રીકરી. ૧૭૩

આ શબ્દ મહારા સાંભળી હી! હી! હુર્યો કમાન્ધ એ,
આવ્યાં હવે મુજ લાગમાં શાન્તિ ધરો સ્યામા તહમે;
ખાઓ પૌઓ ધન વાપરો માણો મઝા મન માનતી,
આ દાસ ઉપર રૈ'મની દ્રષ્ટિ કરો હે માનુની. ૧૭૪

સાસુ તહમારાં સર્વ રીતે માહારી સેવા કરે,
ને આપ અતડાં થાવ તે મહારા હૃદયને ના ગમે;
સ્વામી તહમારો છેક નહાનો, એ તહમે નવયૌવના,
સમજી સંતુષ્ટી શાન્ત થઈ મહારી સ્વિકારો આવના. ૧૭૫

એવું કહી એ દુષ્ટ ત્યાં મુજને પકડવા આવિયો,
ધુળ ચાટતો પળવારમાં પગના પ્રહારે મહેં કર્યો;
મહે દોટ મુઠી તુર્ત ત્યાં, નિકળી જવા ધર ખારણે,
એ દુષ્ટ પાછળ આવિયો મુજને પકડવા કારણે. ૧૭૬

મહેં જુમ પાડી ધાઓ ફાઇ આ સમે ઊગારવા,
આવ્યા અચાનક એ જણા તે કામમાં ઉતાવળા;
મહેં યોગજ્યો મુણવંત તહેના મિત્ર સાથે આવિયો,
જાણે આવીના સમયમાં જગનાથ સહાય મહેને થયો. ૧૭૭

ગજને ખચાવા પ્રાહુલી જાણે પ્રભુ આવી ચડયા,
ખન્ને જાણાને દેખતાં કર દુષ્ટના હેડા પકડયા;

જાતી અલખી રીસ ને એ દુષ્ટ વાણી ઉચ્ચે,
જાણો ત્હમારે મારગે જો આશ જીવ્યાની કરો. ૧૭૮

એવું કહી એ દુષ્ટ મુજને જાલવાને આવિયો,
તે સમય ત્યાં શુભવંત દેવીદાસને ખાતી પડ્યો;
શુભવંત દેવીદાસ જો ખાજ્યા કરીને ખાકરી,
શુભવંતના મિત્રે મ્હને છટકી જવા સંજ્ઞા કરી. ૧૭૯

મુજ માટે સંકટમાં પડેજાને તજી નિર્દય થઈ,
ના જુટકે નાહી તહીંથી સાસરે સત્વર ગઈ;
નવ શ્વાસ માય શરીરમાં, બોલાય ના મુખથી જરી,
મુજ સાસુની પાસે જઈ, હું ઘૂશકે રોઈ પડી. ૧૮૦

સાસુ કહે વહુ શું થયું, તું ક્યારની ક્યાં ગઈ હતી,
જટ બોલ શા માટે રહે, ઉત્તર નથી કયમ આપતી;
મહેં સર્વ મુજ ઉપર વિતેલું અથ ધતી માંડી કહ્યું,
તે સાંભળી સાસુતણું મુખ કોષથી રાતુ થયું. ૧૮૧

લાગી મ્હને ધમકાવવા, શબ્દો વદી અણુઅજતા,
શું છેતરે છે તું મ્હને દુર્ગુણ જણાવી સંતના ?
એ દેવના અવતાર જેવા સંતને દોષિત કરે,
થઈ આજ અલતણી મ્હને ઉઠાવવા હિંમત ધરે. ૧૮૨

જો નેવનાં નૌર મેક્ષ જાયે, પશ્ચિમ ઉગે સર્વ,
આવે શિતબતા અગ્નિમાં, ઉલટી વહે કદી જાન્યવી;

ખનવું અશક્ય બને કદી, પણ વાત એહ મનાય ના,
મહારાજ દેવીદાસ તેહ વિકારને વશ થાય ના. ૧૮૩

તહેં કૃત્ય કંઈ ફૂડ કયું તે મુજથી છૂપાવવા,
મનથી ચહે એ સંતને શિર સર્વ ઢોળી પાડવા;
એવાં વહીને વેણ ઝાઝાં ગાજરી મુજને કરી,
ઘાલી શકી નહિ કંઈ હુ, મેં મૌનવૃત્તિ આદરી. ૧૮૪

રે! રે! પ્રભુ હું શું કરું સાચું કહ્યું જુહું થયું,
જ્યાં બહાર ત્યાંથી ધાડ આવી ઝેર અમૃતનું થયું;
મુજને ખચાવી દુષ્ટ કરથી, બહોરીને શિર આપદા,
એ ધર્મખંધુના ઉપર આવી હશે શી આપદા. ૧૮૫

કયાં દુષ્ટ દેવીદાસ એ મહમસ્ત હસ્તીના સમો,
સામો અરે શુભવંત કયાં કોમળ અને કૃષ અંગનો;
રે હાય! મ્હારે માટ એના જીવનની હાની થશે,
એ દુષ્ટ એના અંગને મરડી મચરડી નાંખશે. ૧૮૬

નજરે નિરખવાનો સમય અભ્યો છતાં એળે ગયો,
નિરભાગિણી હું નારના કરમે દુખી તેતો થયો;
એ રીતના કરતાં વિચારો રાત સૌ વીતી ગઈ,
દિન જિમતાં સહુ ગામમાં ચરચા અધિક મ્હારી થઈ. ૧૮૭

મ્હારા સંખધે સાધુડે સૌને જુહું સમજાવિયું,
પોતાતણું જે કૃત્ય કાણુ તે સરવ છૂપાવિયું;

મુજ સાસુ પાસે આવીને વાતો બનાવીને કરી,
“નજરો નજર મહેં આજ દેખી, દુષ્ટતા વહુઅરતણી. ૧૮૮

શુભવંત સાથે સાંજના તે એકલી બાતી હતી,
તે ના ખમાયું મુજથકી માટે કરી રોકી હતી;
કીધું ઘણું અપમાન મહારું શબ્દ અણુઘટતા વઢી,
છે બાળબુદ્ધિ એમ બાણી મહેં સહન શક્તી - ધરી. ૧૮૯

શુભવંત સાથે મિત્ર તહેનો એક આવેતો હતો,
તે બે જણે મળીને મહને ત્યાં માર ઝાઝો મારિયો;
થાતી અનીતિ ટાળવા હું ફરજ સમજીને ગયો,
તો ધરમ કરતાં ધાડ આવી, લાલ એ મુજને થયો. ૧૯૦

આ સાંભળીને વાત ઝાઝી રીસ સાસુએ કરી,
મહારા ઉપર વિકાળ વાઘણ પેઠ તે તૂટી પડી;
ઓ દુષ્ટ રંડા કેમ મુજથી વાત તહેં બુઠી કરી,
તહારું છુપાવા કૃત્ય કાળુ વાત કેવી ગોઠવી. ૧૯૧

ચોરી કરીને ચોર દંડે જેમ ચોકીદારને,
તેવો કયાં તહેં તાલ પણ નવ પાપ તો ઢાંકયું રહે;
અપવાદ બુઠો ઈશ જેવા સંતને શીરે ધરી,
લોગી ગણી મુજને ખરે ઊડાવવા યુક્તિ કરી. ૧૯૨

આવું વઢી મુજ પાસથી છણકો કરી ઘરમાં ગઈ,
તે સમયથી સૌ રીતથી મહારી દશા માઠી થઈ;

સૌ લોકમાં મહારા સંખંધે આળ અણુઘટતાં ધરી,
મહારી અને ગુણવંતની બહુ રીત વાતો ગોઠવી. ૧૯૩
મુજ કંથને ગુણવંતનું દઈ નામને લંબેરિયો,
જીઠા લરાવી કાન મુને મારવા ઉશ્કેરિયો;
એ અણુસમજણા નાથ મહારા માતની વાતો સુણી,
બહુ દુઃખ દેવા લાગિયા અભિચારીણી મુજને ગણી. ૧૯૪

*

*

*

*

દરકાર મહારા દેહની તલભાર મુજને ના હતી,
પણ એક ચિન્તા નિત્ય મહારા હૃદયને વીદારી;
મુજ કારણે ગુણવંત ઉપર આળ જીહું આવતું,
તેથી હૃદય મહારું સદા સંતાપથી બળતું હતું. ૧૯૫
જેણે અરે મુજ કારણે સંસારની હોળી કરી,
જેણે મહુને ઉપદેશ આપી સત્ય પંથે દોરવી;
જે ધર્મનો અવતાર પારાનાર સૌ સદ્ગુણનો,
તે હું અલાગી નારના કરમે વગોવાયો ઘણો. ૧૯૬

હું પ્રાર્થના કરતી પ્રભુ તું સત્યનો આધાર છું,
આથી અધિક સંકટ પડે તે સાંખ્યા તૈયાર છું;
પણ શિયળ મહારું હે હરિ તું સર્વદા નીલાવજે,
આ દીન દાસીને સદા તું સહનશક્તિ આપજે, ૧૯૭
હું દોહાલા કિન માણસ મહા દુઃખમાં વીતાવતી,
મુજ નાથને ઈશ્વરતણા અવતાર સરખા માનતી;

એકાન્તમાં કરી પ્રાર્થના હું સત્ય વાત જણાવતી,
મહારા વિવેકની વારતા હું તેમને સમજાવતી. ૧૬૮

પણ માતની શીખામણે બહુ માર મુજને મારતા,
ને વજ સરખાં વાક્યથી મહારા હૃદયને બાળતા;
ઠરવા તાણું નહિ ઠામ મહારે કયાં જઈ કોને કહું,
દિન રાત કાહું રોધને હું સંકટો સરવે સહું. ૧૬૯

મુજ સ્વસુર સઘળી સાંભળે મહારા વિતકની વારતા,
હું શિયળવંતી શુદ્ધ મનની તેહ પોતે બાળતા;
મહારા ઉપરનો ત્રાસ દેખી દુઃખ ડોસાને થતું,
પણ પાપિણી પિશાચણી આગળ કથું નવ આલતું. ૨૦૦

મુજ નાથને પણ હું કદી નિર્દોષ મનથી લાગતી,
પણ માત પાસે બોલવા હીંમત જરા નહીં આલતી;
નણ્ણી નકારી વેણ વસમાં વદનથી વરસાવતી,
નિજ ભાઈને ભાંભેરવામાં તે કસર નહિ રાખતી. ૨૦૧

દિન રાત હું અંતઃકરણમાં ધૈર્યનું બળ ધારતી,
સાસુ નણ્ણંદ ને સાધુના હક્કા હકાગી રાખતી;
સંકટતણે શિર ખેડાડ તૂટયો, બુલમમાં જકડાઈ રહી,
હું મૌન્ય ધારી સર્વ સંકટ શિર ઉપર ધારી રહી. ૨૦૨

*

*

*

દિન એક હું ધરકામથી થઈ મુક્ત ને બેઠી હતી,
સાસુ નણ્ણંદ નહિ ધર વિષે તેથી જરા શાન્તિ હતી;

તે સમય ચપળાએ મ્હને કંઈ પત્ર કરમાં આપિયો,
 દેખી હૃદય સમજી ગયું કે પત્ર આ ગુણવંતનો. ૨૦૩
 તાપે તપેલા પ્રાણીને જ્યમ વૃક્ષનો છાંયો મળે,
 તરસે સુકાતા કંઠમાં જ્યમ ખુંદ અમૃતનું પડે;
 જે રીત ગાઢા તિમિરમાંહી રહેજ ચમકે આગિયો;
 દારૂજી દુખમાં પત્ર તેવી રીત મુજને લાગિયો. ૨૦૪
 અશ્રુ જળે નવરાવિયો એકાન્તમાં એ પત્રને,
 આતુર થઈ ઉકેલિયો ભયથી ધડકતા અંતરે;
 તેમાં લખેલાં વાક્ય વાઝ્યાં તીરના સરખાં હૃદે,
 તે પત્રનો સારાંશ સરવે સાંભળો શ્રોતા તમે. ૨૦૫

*

*

*

હો જાળમાં જકડાયલી હરિણી સમી હતભાગિની,
 દુખમાં ત્હને સંતાપવા લખતાં મુજે છે લેખિની;
 હું નિવડયો અંગાર તુજ સૌભાગ્યતરને બાળવા,
 શીધાં ત્હને બહુ દુઃખ મ્હેં ત્હેની ફરી યાચું ક્ષમા. ૨૦૬
 ફરથી નિહાળી દુઃખ ત્હારું સહન થઈ શકતું નથી,
 માટે હવે કરવા સમાપ્તિ ચાહું છું સંસારની;
 તુજને ખરેખર દુઃખનો દેનાર જગમાં હુંજ છું,
 ત્હેં સહન કરીયું દુઃખ સરવે અહમ મનની તુંજ છું. ૨૦૭
 મનથી હવે સંસાર આ નિઃસાર મુજને લાગતો,
 મુજને દુખી નીહાળવા હું હૃદયથી ના ઇચ્છતો;

માટે હૃદય તેડી જશે ત્યાં એકલો હું બાઉં છું,
 આ જગતની જન્મગતી કરવા સમાપ્તિ ચાહું છું. ૨૦૮
 તું દુઃખથી ડરતી નહીં અન્તે વિજય ત્હારો થશે,
 ત્હારા ઉપરનું વાદળું પળમાંહી વિખરાઈ જશે;
 તુજ પ્રાણથી પણ શિયળને મોંધું ગણી સંભારજે,
 મનથી સદાને માટ તું ગુણવંતને લુલી જજે. ૨૦૯

*

*

*

હિમથી બળેલી પશ્ચિમીપર વજનો ફટકો પડે,
 તેવી રીતે એ પત્ર વાંચી દુઃખ વ્યાપ્ત્યું અંતરે;
 હિણુભાગિની હું નાર શાને જન્મી આ સંસારમાં,
 સુખની ઘડી નવ સાંપડી દુઃખરૂપ આ સંસારમાં. ૨૧૦
 નાની બચે માતા પિતા મુજને તજી ચાલ્યાં ગયાં,
 મામા અને મામો કરમના દોષથી વૈરી થયાં;
 સાસુ નણુંદ સ્વામી તણે મન હું ઠરી વ્યભિચારિણી,
 મનથી પવિત્ર રહી છતાં જગતમાં ગણાઈ બરિણી. ૨૧૧
 હતભાગિની હું નારથી ગુણવંત પણ દુખિયો થયો,
 સંસારની હોળી કરી ધરખાર ત્યાગીને ગયો;
 આથી અધિક શું દુઃખ લોગવવું હજી બાકી હશે,
 મ્હારી અકારી જીંદગીનો અંત ક્યારે આવશે. ૨૧૨
 બહુ બળ કરી સાસુ મ્હને કરવા ચડે વ્યભિચારણી,
 મુજ રૂપ ચોવનના વડે કરવા કમાણી પાપિણી;

રે! દુષ્ટ દેવીકાસ લુખ્યા વાઘ સરખો ભાસતો,
મહારા શિયળનો ધ્વંસ કરવા માટ તલપાં મારતો. ૨૧૩

જેવી ફસાઈ હોય હરણી વાઘના ટોળા વિષે,
તેથી અધિક લયથી ભરેલી જાંઘળી મહારી દિસે;
મુજ શિયળને સંભાળવા હું ક્યાં જઈ ને શું કરું,
કરવા તણું નહિ ઠામ મહારે તો પછી ક્યાં જઈ કરું. ૨૧૪

ક્રીધા વિચાર અપાર પણ આધાર કંઈ દેખ્યો નહીં,
કરવા સમાપ્તિ દેહની મનથી વિચાર્યું મહેં તહીં;
વાળુ કર્યા વિષુ સત્રિએ મેડી ઉપર સૂતી જઈ,
મનની વ્યથાથી લેશ પણ નિદ્રા મ્હને આવી નહિ. ૨૧૫

મુજથી રૌંસાઈ નાથ મહારા દૂર જઈ સૂતા હતા,
જે ઘોરવાના ઘોષથી મેડી ગભવી મુકતા;
મુજ હઃખ પેઠે સર્વ ઠામે તિમિર પ્રસરેલું હતું,
નિર્જન અરણ્ય સમુ સકળ આ જગત મુજને લાગતું. ૨૧૬

ખહુ દૂર કેં કેં વાર ભસતા શ્વાનના શબ્દો થતા,
લેલી તિમિરે તે શબ્દ મહારા કાનમાંહી વાગતા;
જાણી દુષ્ટ તરફ જાતથી જન વર્ગને ચેતાવવા,
ચેરી તણે નાકે થતા ટઉકાર ચોકીદારના. ૨૧૭

મુજ હૃદયમાંહી વિચારના ઉઠે તરંગો રહી રહી,
હૃખ સર્વની કરવા સમાપ્તિ પારતી અંતર મહી;

મનથી કરી નિશ્ચય પછી ઉઠી પથારી ત્યાગીને,
આલી ધિમે પગથે, પતિને પાય દૂરથી લાગીને. ૨૧૮

હું ક્યાં જઉં છું આ પળે, મનથી વિચાર્યું ના હતું,
દુખથી દબાયેલા હૃદયમાં ભાન મુજને ના હતું;
હું નીકળી ઘર ખુલાર તો રાત્રી ભયાનક લાગતી,
અંધાર ઘેર ગુફા વિષે હું એકલી જાણે ઉભી. ૨૧૯

આકાશમાંહી તારલા દુર્જન સમા દિસતા હતા,
દુખિણી મહને દેખ્યા છતાં ગળને ચડી હસતા હતા;
પાછી નજર કીધા વિના હું પોળને નાકે ગર્ધ,
દેખી ભયાનક દુઃખ મહારૂં, ખીક પણ નાશી ગઈ. ૨૨૦

દોડમાં ડર્યા વિણ નીકળી દરકાર છોડી દેહની,
ઘાડા તિમિરમાં ઘેર વનમાં એકલી પંથે પડી;
આજે બપોરે આંહી આત્રી માર્ગનાં દુખ લોગવી,
હું અન્ન જળને ઉઘવું ત્રણ દિવસથી પોમી નથી. ૨૨૧

મનહર નિહાળી રૂપ શ્રીરણુઝોડનાં દર્શન કર્યો,
વિનવી પ્રભુના ચરણમાં મુજ દુઃખ નિવેદન કર્યો;
મહેં માફ માગી નાથની તન ત્યાગવાના વાંકેની,
હું ગોમતીને તીર નિર્જન સ્થાન શોધીને ગઈ. ૨૨૨

તે કામમાં અણચિંતવ્યો આ ભાઈનો ભેટો થયો,
દુખપૂર્ણ મહારા દેહનો આતાં નિપાત બચાવિયો;

કહો આત્મકથની આટલી તરૂણી અવાચક તે થઈ,
 દુખની અને ભુખની વ્યથાના ભારથી ધરણી ઢળી. ૨૨૩
 કર્ણુજનક આ વારતા સૌ સાંભળી દુખિયાં થયાં,
 તે નારનાં નિર્દય સગાંને શ્રાપ દેવા લાગ્યાં;
 અશ્રુ ભરેલી આંખથી સરવે ગયાં નિજ મંદિરે,
 મહેં શાન્તવના તહેની કરી વાળુ કરાવ્યું મહા બળે. ૨૨૪

*

*

*

*

ઓ હિન્દમાં ઉત્તમ મનાતી જ્ઞાતિના અગ્રેસરો,
 આ મુંદરીના કર્મની કથની જરા ચિત્તે ધરો;
 પાપાણુનાં અંતર તમારાં હોય તો પણ પીગળે,
 દૌલમાં દયાની લાગણી ના હોય પણ હૈયું બળે. ૨૨૫

વિકાળ હિંસક પ્રાણીયો પણ સંતતીને મહાય છે,
 પણ માનવી નિર્દય બની નિજ સંતતીને ખાય છે;
 પ્રાણેશ પ્રાણીને કદી કૂર ખાટકી પણ ના હણે,
 પણ દુષ્ટ માણાપો હણે નિજ પેટના સંતાનને. ૨૨૬

નિજ હસ્ત વાવી વેલડી જળ પાકને પોષણ કર્યું,
 સુખકર બનાવી છાંય રવિના તાપથી રક્ષણ કર્યું;
 વિધવિધ પ્રકારે વિલસતાં વૃક્ષે વિંટાવા તે ગઈ,
 નિર્દય બની એ વેલડીને આંખરે ઝીકી જઈ. ૨૨૭

બાળા મનોહર વેલડી આ વિશ્વરૂપી બાગની,
 માતા પિતાના હસ્તથી પોષણ થતાં પ્રખુલિત બની;

*સહકાર સમ ગુણવાન સંગે વીંટવા લાયક થઇ,
 નિર્દય બની માતાપિતાએ ઝાંખરે ઝીકી જઇ. ૨૨૮
 સ્વાર્થી પિતા માતા સુતાના હિતને જોતાં નથી,
 તે દાસ પૈસાનાં બની ગુણ દોષ કંઈ જોતાં નથી;
 કંઈ કાગ કોટે રત્નમાળા એ રીતે બંધાય છે,
 લાખો બિચારી બાળિકાઓ દુઃખમાંહિ દટાય છે. ૨૨૯
 થૈ લોભને વશ પાપોંચો પ્રીતે હરાજી તે કરે,
 આપે વધારે દામ ત્હેને હસ્ત એ કન્યા ધરે;
 વય વૃદ્ધ બાળક રોગી કે, કો કુટિલને કર જાય છે,
 કન્યા કનકની પુતળીનો જન્મ એળે જાય છે. ૨૩૦
 કુળવાન કે નિજ કુળતણા અભિમાનમાં અંધા બની,
 નિજ પુત્રીને જઈ ઝીકતા સો હાથના ખાડા મહી;
 હોયે મુરખ વ્યસની બુગારી ત્હોય ચિત્તે રૂઢાય છે,
 ખિલતી કળી સમ બાળિકાનું જીવન નિષ્કુળ થાય છે. ૨૩૧
 રૂપે રૂડા ગુણવાન સદ્વિદ્યા લણેલા રંકને,
 કન્યાતણાં માતા પિતા કુળહિણ ગણતાં તેહને;
 દુર્ગુણતણા ભંડાર પૈસાદારને ચિત્ત રૂઢાય છે,
 નિર્દોષ ગુણિયલ બાળિકા દુખમાં દટાઈ જાય છે. ૨૩૨
 માટે વિચારો બંધુઓ મનમાંહિ સારાસારને,
 ખર્પો સુતાને થોઅ વરથી સુધરવા સંસારને;

તો દિન દિને ભારત ભૂમિમાં ધર્મનું બળ વાધશે,
અંતઃકરણની આશિષો બાળા સદા વરસાવશે. ૨૩૩.

આ કમનસીબ તરણીતણે ઇતિહાસ બાકી છે ઘણો,
તે માંહીથી મહેં ફક્ત થોડો ભાગ આજ પ્રગટ કર્યો;
ઉત્તર અવસ્થા તેહની કેા સમય પ્રગટાવીશ હું,
આજે સમય રોક્યો ઘણો માટે હવે માપી અહું. ૨૩૪

સમાપ્ત.

તૈયાર છે.

તૈયાર છે.

બહારે વસંત.

ધણાજ સુધારા વધારા સાથેની આવૃત્તી ૪ થી

કીમત. રૂ. ૦-૬-૦ પોષ્ટેજ બુદ્ધ.

સચિત્ર. એક કુમારીકાની હૃદયદ્રાવક આત્મકથા. સચિત્ર.

કમનસીબ કમળા.

કીમત રૂ. ૦-૪-૦ પોષ્ટેજ બુદ્ધ.

જો બહેન ના બ્લોનીંગ તું આ સ્થાનમાં ભય કે નહીં,
 તુજ માન તુલ્ય અમો ખીએ માટે જરા ડરતી નહીં.
 વધુ માટે-કમનસીબ કમળા પાંચા.

